

ХОРХЕ ЛУИС БОРХЕС ЧОВЕКЪТ НА ПРАГА

Превод от испански: Роза Хубеш, 2004

chitanka.info

Биой Касарес донесе от Лондон интересна кама с триъгълно острие и дръжка във форма на буквата Н; нашият приятел Кристофър Дюи от Британския съвет каза, че този вид оръжие е много разпространено в Индостан. Констатацията го накара да спомене, че той е работил в тази страна през периода между двете войни (*Ultra Auroram et Gangem*^[1] — спомням си, че го каза на латински, като обърка един стих на Ювенал). От историите, които той разказа през онази нощ, ще се осмеля да възпроизведа само тази. Разказът ми ще бъде точен — нека Аллах ме избави от изкушението да прибавя някои кратки незначителни подробности или пък да утежня екзотичния му полъх със заемки от Киплинг. Впрочем от тази история лъха някакъв дърен и естествен аромат, може би на „Хиляда и една нощ“; жалко ще е да се загуби.

* * *

Географската точност на събитията, които ще опиша, е съвсем без значение. Освен това какво значение могат да имат в Буенос Айрес имена като Амрицар или Удх? Следователно достатъчно е да кажа, че през онези години в един мюсюлмански град избухнаха безредици и централното правителство изпрати един силен човек да въдвори ред. Той беше шотландец от прочут род на воители и насието беше в кръвта му. Виждаше един-единствен път, но никога няма да забравя смолисточерните му коси, изпъкналите скули, хищния нос и устата, широките рамене, мощното телосложение на викинг. В историята, която ще ви разкажа тази вечер, той ще се нарича Давид Александър Гленкайрн; и двете имена му подходат, защото са имена на царе, управлявали с желязна ръка. Подозирам, че Давид Александър Гленкайрн (ще трябва да свикна да го наричам така) е бил човек, който е внушавал страх; градът се бил усмирил още при вестта за пристигането му. Въпреки това обаче той наложи най-различни строги мерки. Изминаха няколко години. Градът и районът му живееха в мир. Сикхите и мюсюлманите бяха изоставили старите си вражди, когато Гленкайрн внезапно изчезна. Разбира се, плъзнаха слухове, че бил отвлечен или убит.

Узнах за това от шефа си, тъй като цензурата беше строга, а вестниците не коментираха (доколкото си спомням, дори не споменаха) изчезването на Гленкайрн. Според една поговорка Индия е по-голяма от света; Гленкайрн — всемогъщ в града, отреден му с един подпис под заповедта, беше само една брънка от административния апарат на империята. Издирваният на местната полиция се оказаха безплодни; шефът ми реши, че едно частно лице ще събуди по-малко подозрения и може би ще постигне по-добри резултати. Три-четири дни по-късно (разстоянията в Индия са огромни) вече бродех без особена надежда из улиците на непроницаемия град, който сякаш бе погълнал този мъж.

Почти веднага усетих, че съществува всеобщ заговор с цел да се прикрие съдбата на Гленкайрн. *В този град няма човек (предположих аз), който да не знае тайната и да не се е закълел да я запази.* Запитани, повечето хора показваха пълна неосведоменост — не знаели кой е Гленкайрн, никога не били го виждали, никога не били чували да се говори за него. Други пък твърдяха противното — били го зърнали преди четвърт час да разговаря с еди-кой си, като даже ме придружаваха до дома, в който двамата уж били влезли и в който никой нищо не знаеше за тях или пък откъдето те току-що били излезли. На някои от тези отявлени лъжци стоварвах юмрука си в лицето им. Присъстващите свидетели одобряваха реакцията ми и измисляха нови лъжи. Не им вярвах, но не се осмелявах да не ги изслушам. Една вечер ми оставиха плик, в който на къс хартия бе написан един адрес...

Слънцето вече беше залязло, когато стигнах. Кварталът беше скромнен и беден. Къщата беше много ниска; от тротоара видях редица пръстени вътрешни дворове, свързани помежду си, а в дъното — светлина. В последния двор честваха някакъв мюсюлмански празник. Влезе един слепец с лютня от червеникаво дърво.

Видях в краката си, сгушен на прага, един много стар човек, неподвижен като статуя. Ще опиша как изглеждаше, тъй като това е съществено за историята. Годиците го бяха смалили и изгладили, както водата изглажда камъка или поколения хора — някоя мисъл. От него висяха дълги дрипи, или поне така ми се стори, а тюрбанът, обвиващ главата му, беше също някакъв парцал. В полумрака той вдигна към мен смуглото си лице с много бяла брада. Без предисловия му

заговорих за Давид Александър Гленкайрн, защото вече бях изгубил всякаква надежда. Не ме разбра (а може би не чу добре) и се наложи да му обясня, че става въпрос за един съдия, когото търся. Още докато произнасях думите, усетих колко е абсурдно да разпитвам този човек на миналото, за когото настоящето е само някакъв неясен шум. *Този човек би могъл да ме осведоми за Метежа или за Акбар, но не и за Гленкайрн.* Опасенията ми се потвърдиха от отговора му.

— Съдия! — изрече той с лека изненада. — Съдия, който се е изгубил и го търсят. Това се случи, когато бях дете. Не помня дати, но Никъл Сейн (Никълсън) още не бе загинал пред стените на Делхи. Изминалото време остава в паметта; аз, разбира се, мога да възстановя какво се случи тогава. В гнева си бог бе допуснал хората да изпаднат в грях; от устата им можеше да чуеш силни проклетия, лъжи и измами. И все пак не всички бяха порочни. Когато бе разгласено, че кралицата ще изпрати човек, който да въдвори в тази страна английските закони, по-добрите хора се зарадваха, защото усещаха, че законът е нещо по-добро от безредието. Християнинът пристигна и побърза да злоупотребява и да потиска хората, започна да прикрива отвратителни престъпления и да продава съдебни решения. В началото не го обвинявахме; никой не познаваше английското правосъдие, което той раздаваше, следователно очевидните неправди на новия съдия имаха може би някакви важни и тайни причини. *Навярно всичко има обяснение в неговата книга,* така искахме да мислим, но приликата му с всички лоши съдии в света беше прекалено очевидна и накрая се видяхме принудени да приемем, че той си е чисто и просто злодей. Превърна се в тиранин и тогава горките хора (за да си отмъстят за празните надежди, които им беше вдъхнал някога) започнаха да мислят по какъв начин да го задържат и да го изправят пред съд. Приказките не са достатъчни; трябваше да се премине от намерения към дела. Никой — освен може би много простите или много младите — не повярва, че това страшно намерение може да бъде осъществено, но хиляди сикхи и мюсюлмани удържаха на думата си и един ден, невярващи, извършиха нещо, което на всеки поотделно се струваше невъзможно. Те отвлякоха съдията и го затвориха в едно селско стопанство в далечно предградие. След това призоваха засегнатите от него хора и (в някои случаи) сираците и вдовиците, тъй като през тези

години сабята на палача бе секла без отдих. И накрая, а може би това беше най-трудното, намериха съдия, който да съди съдията.

На това място го прекъснаха някакви жени, които влязоха в къщата. Сетне той продължи бавно:

— Казват, че във всяко поколение има най-малко няколко праведни мъже, които тайно крепят света и служат за оправдание пред бога — един от тях щеше да бъде най-подходящият съдия. Обаче къде да се намери, като са пръснати из света, а даже и да ги срещнеш, не можеш да ги разпознаеш, пък и те самите не знаят нищо за голямата си мисия. Тогава някой изказа мисълта, че щом съдбата отказва да посочи мъдрец, трябва да се потърси безумец. Това мнение надделя. Познавачи на Корана и правото, сикхи с лъвски имена и вярващи само в един бог, индуси, които почитат тълпи от богове, монаси на Махавира, проповядващи, че Вселената има формата на човек с разтворени крака, поклонници на огъня и тъмнокожи евреи участваха в съда, но окончателната присъда бе оставена на решението на един луд.

Тук го прекъснаха няколко души, които напускаха празника.

— На един луд — повтори той, — за да заговори божията мъдрост чрез неговата уста и да смири човешкото високомерие. Името му е забравено или пък никой никога не го е знаел, но той вървеше гол по улиците или пък покрит с дрипи, броеше с показалец пръстите си и се плезеше на дърветата.

Здравият ми разум се разбунтува. Казах, че да се остави решението на един луд, означава да се признае за недействително съдебното дело.

— Обвиняемият го прие за съдия — гласеше отговорът. — Навярно, след като се знае на каква опасност се излагат съзаклятниците, ако го оставят на свобода, той бе разбрал, че само от един луд може да се очаква друго освен смъртна присъда. Чух, че се засмял, когато му казали кой ще бъде съдията. Поради многобройните свидетели процесът продължи много дни и нощи.

Старецът млъкна. Нещо го безпокоеше. За да кажа нещо, попитах колко време е продължило това.

— Най-малко деветнайсет дни — отговори той. Отново го прекъснаха хора, които напускаха празника; виното е забранено за мюсюлманите, но лицата и гласовете им изглеждаха пиянски. Един от тях изкрещя нещо, минавайки край стареца. — Точно деветнайсет дни

— повтори той. — Невярното куче изслуша присъдата и ножът се заби в гърлото му — говореше с някаква весела свирепост. Завърши разказа си с друг тон: — Умря безстрашно; и най-долните хора имат някакво достойнство.

— Къде се случи това, което разказа? — попитах. — В някакво селско стопанство ли?

За пръв път той ме погледна в очите. След това поясни бавно, като отмерваше думите си:

— Казах, че го затвориха в едно селско стопанство, а не че са го съдили там. Съдиха го тук, в града, в най-обикновена къща като тази. Къщите не се различават една от друга, важното е да се знае дали къщата е построена в ада или на небето.

Запитах го за съдбата на съзаклятниците.

— Не зная — ми каза той търпеливо. — Всичко се случи преди много години и бе забравено. Хората може и да са ги осъдили, но бог — не.

Като каза това, той стана. Разбрах, че с тези думи се сбогуваше с мен и че отсега нататък аз вече не съществувах за него. Тълпа от мъже и жени, произхождащи от всички народности на Пенджаб, се спусна върху нас, като се молеше и пееше, и почти ни помете. Ужасих се как е възможно от толкова тесни дворове, малко по-големи от дълги прустове, да излязат толкова много хора. От съседните къщи прииждаха още хора — очевидно бяха прескочили оградите... Проправих си път с лакти и проклетия. В последния вътрешен двор се разминах с един гол мъж с венец от жълти цветя, когото всички целуваха и поздравяваха. В ръката си държеше меч. Мечът беше окървавен, защото с него бе убит Гленкайрн, чийто обезобразен труп намерих в конюшната в дъното на двора.

[1] Отвъд зората и Ганг (лат.) — бел.прев. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.